

אנדרומדה ביפו

סלע מסתורי מול חופה של יפו עורר את דמיונם של שוכני העיר בימי קדם והם קשרו אותו עם אגדה מיתולוגית על אנדרומדה היפה, המפלצת ופרסאוס הגיבור | **תמר הירדני**

המתבקשים: יפהפייה בצרה, מפלצת מרושעת, נסיך גיבור והפי אנד. לסיפור עצמו יש גרסאות רבות, אך בכולן מככבת אנדרומדה, שבמקרה הייתה בתם של קפאוס וקסיופאה מלכי אתיופיה – ולפי גרסה אחרת מלכי צידון – בעת ששלטו על חופי הים התיכון מלבנון ועד עזה. הגרסה הפופולרית ביותר מספרת שכל הצרות התחילו עם האמא קסיופאה, אישה יפה מאוד אך גם גאוותנית מאין כמוה. היא נהגה להתפאר כל העת ביופייה, עד שעברה את גבול הטעם הטוב וטענה כי היא יפה יותר מנימפות הים, בנוותיו של אל הים פוסידון. על פי גרסה אחרת לא על עצמה התגאתה האם כי אם על בתה אנדרומדה. כך או כך, טענה מקוממת זו הציתה את זעמו של פוסידון והוא החליט להתנקם בקסיופאה ובכל סובביה. עוד באותו יום העלה פוסידון מבין הגלים מפלצת ים מרושעת – יש האומרים דרקון ים ויש האומרים תנין ענק – שהפכה את נמל יפו לחדר האוכל הפרטי שלה. מדי יום הייתה המפלצת מתנפלת על דייגים תמימים בסערת גלים עצומה וטורפת את ספינותיהם, תרתי משמע. יושבי יפו נאנקו תחת האסונות וזעקו אל המלך שיושיע אותם מהצרה שהמיטה עליהם אשתו. לא הייתה ברה, קסיופאה נאלצה להצהיר שגם היא וגם בתה בהחלט לא יפות

לעת מצוא בליווי הקריאה: "הא לך פלשתי!". לכל אבן יש סיפור וכל סלע סוחב על גבו אגדה עתיקת יומין וחסרת שחר. דוגמה נאה לדבר היא סלע גדול אחד הניצב זקוף וגאה בתוך הים לחופה של יפו, בכניסה לנמל מול המגדלור. הגאולוגים חסרי הדמיון קצת ממעיטים בערכו של הסלע וטוענים שהוא בסך הכל גוש בעל הרכב גאולוגי קשה בהשוואה לסביבתו ולכן עמד בפגעי הגלים, אך כל בר דעת מבין כי אי אפשר לפטור סלע מרשים כל כך בהסבר מדעי כה יבש. בשל כך נקשרו לסלע כתרים וסיפורים שונים, והידוע שבהם הוא סיפורה הנפלא של אנדרומדה היפה, עלמת החן מהמיתולוגיה היוונית.

לא כדאי להסתכן עם פוסידון
נראה כי אין מנוס עתה אלא להסביר מה הקשר בין יפו שלנו למיתולוגיה היוונית. לשם כך יש להקדים ולספר כי יפו היא אחת הערים העתיקות בעולם וכי נמלה המפורסם שימש במשך אלפי שנים נמל מרכזי בארץ ישראל. במאה הרביעית לפסה"נ כבשו היוונים את ארץ ישראל והסלע הבולט שבכניסה לנמל יפו הצית את דמיונם. כטוב לבם באוזן אימצו היוונים אגדה כנענית מקומית, ואחרי התאמה מתבקשת לדמויות מהמיתולוגיה היוונית התקבל סיפור נפלא שנרקח מכל המרכיבים

לאן נוסעים?

סלע אנדרומדה

סלע בולט בנמל יפו שאליו נקשרו אגדות עתיקות יומין

אפשר לצפות בסלע מטיילת חומות הים ביפו באזור בית המכס

ש לנו, היהודים, איזה עניין לא פתור עם אבנים וסלעים. החל בסלע קיומנו, דרך אבן השתייה, האבן הירושלמית, אבן מאסר הבונים, סלע המסטיקים בג'ילבון וכלה באבנים על הקבר. סלעים ואבנים בארצנו היו לאגדה בדמות מצבות ואנדרטאות וגם אומצו כנשק

הסלע והאגדה. סלע אנדרומדה על
רקע מגדלי תל אביב, חורף 2007
צילום: ליאור קאפ

פוסידון הסכים לסולחה, אבל רק בתנאי שקסיופאה תגיש את אנדרומדה כקרבת למפלצת הים. קסיופאה סירבה בתוקף, אך לחצם של תושבי יפו עשה את שלו

לזעזע את שומעיו. אנו, מפאת קוצר
היריעה ורחמים על קוראינו, ניגש ישר
אל לב הדרמה ונספר כי באותם רגעים
שבהם סיימה המפלצת למלמל "שהכל
נהיה בדברו של פוסידון" הבליח לפתע
מבעד לערפל סוס מכונף ועליו פֶּרְסָאוֹס
בן זאוס, אביר חלומותיה של אנדרומדה.
הבחור חיכה עד לרגע המותח ביותר כדי
להפתיע את מפלצת הים, את תושבי
יפו וגם אותנו, ואז צלל כעופרת בחרב
שלופה אל המפלצת פעורת הפה, שיפד
אותה ושלח אותה לים שכולו טוב.
גרסה אחרת, מתוחכמת יותר, טוענת כי
לא עם חרב התנפל פרסאוס על מפלצת
הים ההמומה, אלא עם ראש של מפלצת
מיתולוגית מסיפור אחר ששמה מדוזה.
מדוזה זו, שבינה לבין הייצור הימי
הדוחה ההוא אין כל קשר, הייתה לאימת
העולם, שכן כל מי שהתבונן בה הפך
לאבן. פרסאוס הגיבור הצליח להתגבר

יותר מנימפות הים והיא אף ביקשה
סליחה ומחילה מפוסידון על חוצפתה.
פוסידון הסכים לסולחה, אבל רק
בתנאי שקסיופאה תגיש את אנדרומדה
כקרבת למפלצת הים. זו הייתה גזרה
אכזרית וקסיופאה סירבה לה בתוקף,
אך לחצם של תושבי יפו עשה את שלו.
וכך, בבוקר מר ונמהר הובלה אנדרומדה
המסכנה לנמל יפו, שם היא הושטה
בסירה קטנה אל הסלע הזקוף והגא
שבסוף המזח ונקשרה אליו בשלשלאות
ברזל. הקהל כולו עקב בנשימה עצורה
אחר גלי הים שהלכו וגבהו סביב הסלע,
עד שלבסוף בקעה מתוכם מפלצת הים
הנוראה וזינקה לעבר הנערה הצורחת
בבהלה.

גרסת וילנאי

זה המקום שבו כל מספר מפליג בתיאור
המפלצת כמיטב דמיונו וכגודל רצונו

ארזתם לבד?

◀ מקור שמה של העיר יפו לא ברור ויש הקושרים אותו ליפת, בנו של נח, בטענה כי הוא שבנה את העיר. לפי גרסה אחרת השם נולד מהמלה 'יפה' המתארת את העיר, ממש כמו שיש הטוענים כי שמה של חיפה נולד מהמלים 'חוף יפה'. אשרי המאמין.

◀ נוסח נפלא, שעושה סלט מוחלט מכל המסורות הקשורות ביפו ובסלע אנדרומדה, מובא על ידי פרופ' נחום סלושץ בעיתון דבר (כ"ב באדר ראשון תרצ"ח, 23.2.1938) תחת הכותרת "ימה של יפו". מדובר בפרק מתוך 'ספר הים' שכתב, ובו הוא מביא את האגדה שעל פיה העיר יפו נבנתה "על ידי שלושת בני נח שישבו בה, ועל אחד הסלעים שנמצא במרחק פרסה אחת בתוך הים קבור נח אביהם מתחת לאבן סלע שאליה רותק הענק אנדרומדס של המיתוס היווני".

◀ משפחת המלוכה שכיכבה במדורנו זכתה להנצחה כוכבית: אם תרימו מבטכם בלילה לשמים תוכלו להבחין בגלקסיית אנדרומדה ובקבוצות הכוכבים פרסאוס, קפאוס וקסיופאה.

קבוצות הכוכבים אנדרומדה, תהילת פרדריק ומשולש על קלף מספר 5 מתוך חפיסת קלפים של גרמי השמים שהודפסה בלונדון ב-1825

עליה בעורמה ולערוף את ראשה, ואז מיהר והציג את הראש הכרות למפלצת הים מהסיפור שלנו, ובכך זיכה את יפו בפסל אבן סביבתי נוסף.

לכל האגדה הזו יש גרסה מקומית מתונה יותר המובאת בספר 'אגדות ארץ ישראל' של החוקר והוגה האגדות האגדי זאב וילנאי. בגרסה זו לא מעורבת מלכה שחצנית וגם לא מפלצת ימית, אלא סוג של דג אכזר שקטל להנאתו יורדי ים באזור נמל יפו. חמתו של הדג שככה רק אם הקריבו לו מדי שנה את היפה שבבנות יפו, וזו הייתה נכבדת לסלע בקצה המזרח ונטרפת כעבור זמן קצר. בנוסח המקורי הדבר אמנם לא נאמר במפורש, אך מותר לנו לשער כי האמהות ביפו טרחו מדי בוקר לא לעשות קוקיות לילדות, לא לקלח אותן ובמקביל לאסור עליהן בכל לשון של איסור להתחפש בפורים למלכת אסתר. המלך קפאוס כנראה לא הקפיד על זה במיוחד, וכך יצא ששנה אחת נבחרה בתו אנדרומדה לקרבן השנתי. את ההמשך אתם כבר מכירים – סוס מכוף, פרסאוס, שהכל נהיה בדברו, אלא שהפעם לא חרב ולא מדוזה אלא קלשון.

גרסתו של וילנאי מבוססת על הנוסח המופיע אצל פליניוס הזקן שחי ברומא במאה הראשונה לפסה"נ. הדג המתואר באגדה זו היה מסוג קיטוס, זן של דג שאבד מן העולם המתואר כגדול עד כדי כך שאורך כל צלע שלו הגיעה לארבעים רגל. פליניוס אף הוסיף וסיפר כי על הסלע הניצב מול נמל יפו עוד ניתן להבחין בשרידי השלשלאות שבהן נכבלה אנדרומדה לסלע. גם יוסף בן מתתיהו, שחי בארץ ישראל כמאה שנה אחרי פליניוס, עוד הספיק לראות את הסלע בימי תפארתו וכתב:

לעיר יפו אין נמל טבעי, כי שפת הים היא שם כמעט שורת רכסים ישרה ורק משני קצותיה היא מתעקלת

מודיעין שלום

מה לאכול?

◀ ד"ר שקשוקה

האשל 3, יפו
כשר, בשרי, 03-5180794

◀ קפה יפו

עולי ציון 11, שוק הפשפשים, יפו
כשר, חלבי, 03-5181988

עוד באזור

◀ מוזאון האצ"ל בתש"ח

נחום גולדמן 2, תל אביב
פתוח א"ה' 16:00-8:00
כניסה בתשלום, 03-5177180
www.gal-ed.co.il/etzel

◀ מגדל השעון

כיכר השעון, יפו

◀ מוזאון בתי האוסף לתולדות צה"ל

קויפמן פינת המרד, תל אביב
פתוח א"ה' 16:00-8:00
כניסה בתשלום, 03-5161346

◀ נא לגעת

רציף העלייה השנייה, נמל יפו
פתוח א"ה' בתאום מראש
הכניסה בתשלום, 03-6330808
www.nalagaat.org.il

פרסאוס נלחם נגד מפלצת הים ומגן על אנדרומדה. איור על כד יווני קורנתי המוצג במוזאון אלטס בברלין
צילום: BishkekRocks

מעט. שתי הקרנות האלה הן צוקי סלעים גבוהים וראשי סלעים בולטים אל תוך הים, ושם נראו עוד כבלי אנדרומדה ומעידים כי סיפור הפלא (המיתוס) הזה הוא עתיק לימים ('תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים' ספר ג', ט', ג').

משבית שמחות

כל הגרסאות לאגדת אנדרומדה מסתיימות כמובן, כפתור ופרח, בחתונתה עם פרסאוס, כשבתפקיד השושבינים מככבים ארוס אל האהבה והימנאוס אל הנישואין. גרסה אחת, מהסוג שאוהב להשבית שמחות, מספרת שבני הזוג לא חיו מיד באושר ובעושר עד עצם היום הזה, כי מסתבר

שאנדרומדה הייתה מאורסת כבר לאחר, פניאס שמו. הלה אמנם לא הופיע על סוס מכונף כדי להציל אותה ממוות בטרפה, אבל זה לא הפריע לו לבוא ולדרוש את המגיע לו רגע לפני שבירת הכוס. החתונה הפכה לשדה קרב, אך אל דאגה – פניאס זכה אף הוא לטיפול מדוזה מסור והפך למזרקת אבן מסוגנת.

חיפוש מדוקדק שערכנו לאחרונה על סלע אנדרומדה לא העלה ולו חוליית ברזל אחת מן השלשלת המיתולוגית ההיא, אבל בכל זאת כדאי לבקר שם, או לפחות לצפות בסלע מרחוק, ולו כדי לזכור כמה יפים חיינו בלי מפלצות ימיות ואגדות טיפשיות ועם אֵל אחד. ם